

Dobra Atmosfera – dolnośląska kampania ekoedukacyjna

Ocena zagrożeń dla środowiska naturalnego oraz jakości powietrza we Wrocławiu

Raport z badań sondażowych

CP | **CENTRUM**
Praw Obywatelskich i Badań nad Demokracją

Wrocław, luty 2020

Partnerzy:

Spis treści

Wstęp.....	3
Ocena jakości powietrza	3
Przyczyny smogu i oceny działań antysmogowych	6
Zmiany klimatyczne i preferowane źródła energii	10
Dolnośląska uchwała antysmogowa i Dolnośląski Alarm Smogowy.....	12
Konkluzje.....	15

Wstęp

Temat smogu i zmian klimatycznych z tematu niszowego i zarezerwowanego głównie dla działaczy ruchów ekologicznych stał się jednym z głównych priorytetów polityki Unii Europejskiej. Pytanie jak w kontekście „Nowego zielonego ładu” planowanego na poziomie unijnym zachodzą zmiany na poziomie lokalnym. Czy w ciągu kilku ostatnich lat można zauważyć jakieś istotne trendy w tym obszarze? I czy edukacja ekologiczna przynosi rezultaty na poziomie lokalnym?

O ocenę jakości powietrza zapytano 400 mieszkańców Wrocławia. Badanie wykonano w lutym 2020 roku na reprezentatywnej próbie dorosłych mieszkańców Wrocławia (powyżej 18 roku życia) metodą wywiadu telefonicznego (CATI).

Narzędziem badawczym był kwestionariusz o wysokim stopniu standaryzacji, składający się z 14 pytań zamkniętych.

Ocena jakości powietrza i źródła problemu

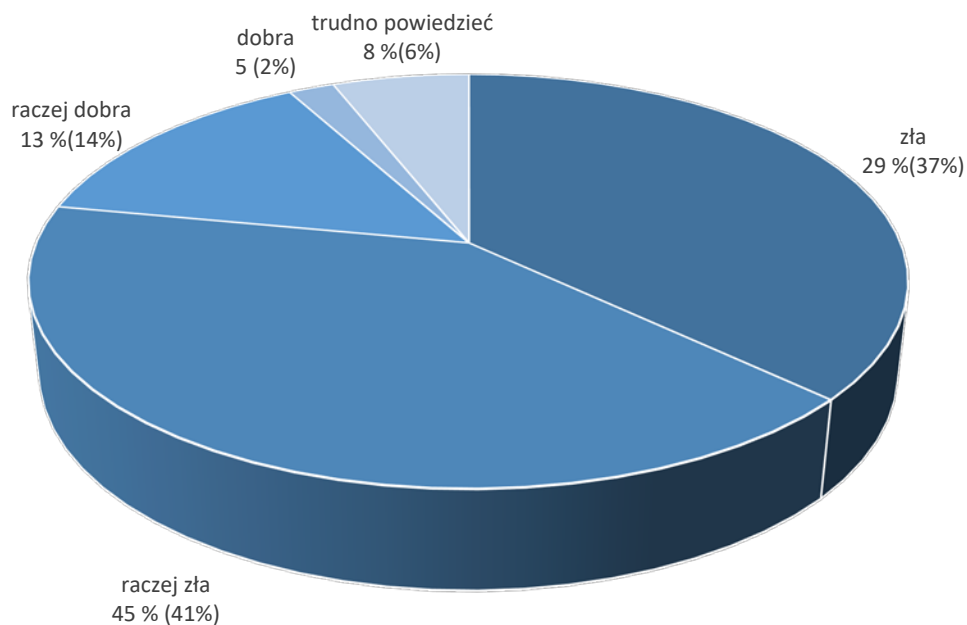
Na poziomie opinii publicznej pozytywną wiadomością jest fakt, że ocena powietrza nie pogorszyła się. Choć nie widać jakiejś znaczącej poprawy w opiniach na temat jakości wrocławskiego powietrza (wzrost pozytywnych ocen z 16 na 18 % mieści się w granicach błędu statystycznego), to jednak można uznać że zmniejszył się znacząco radykalizm ocen jednoznacznie negatywnych (z 37 do 29 %). (ryc.1)

W perspektywie porównawczej wobec minionych lat wrocławianie nie dostrzegają jakiejś szczególnej poprawy — potwierdza się brak wzrostu ocen krytycznych, ale zdecydowanie przeważa nastrój wyczekiwania i opinia, iż sytuacja pozostała bez zmian (67 %). (ryc.2)

Podobnie jest w przypadku poglądów dotyczących wpływu smogu na przyszłe zdrowie — wysoki poziom świadomości osiągnięty już kilka lat temu utrzymuje się i

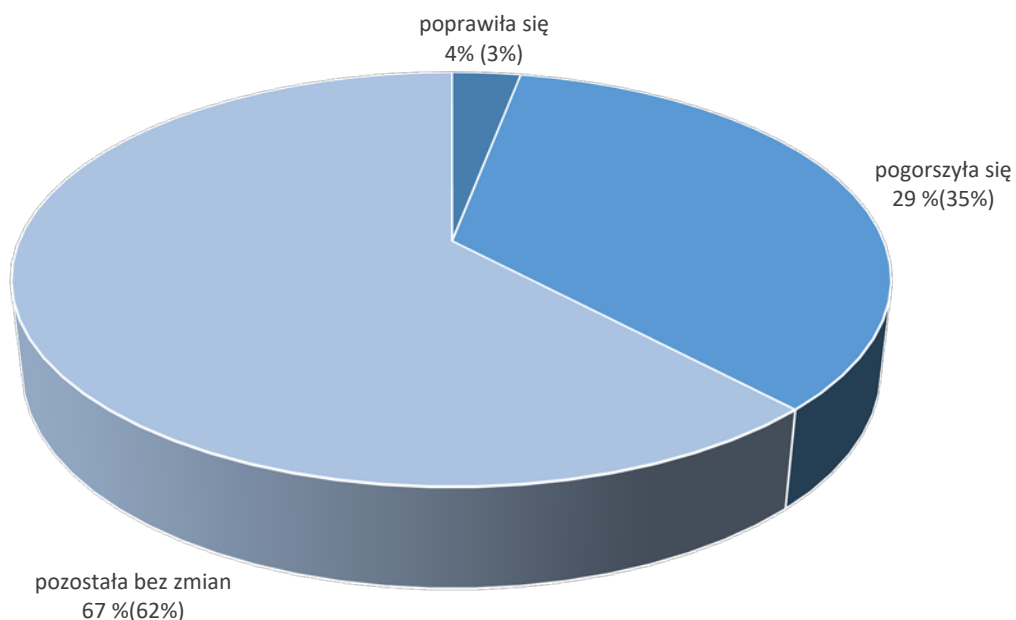
Wykres. 1. Jak Pan(i) ocenia jakość powietrza we Wrocławiu w sezonie grzewczym, czyli w okresie jesiennym i zimowym kiedy większość budynków jest ogrzewana?

Czy według Pana(i) opinii jest ona (dane z 2018 w nawiasach):

Wykres. 2. Czy Pana(i) zdaniem jakości powietrza we Wrocławiu w ciągu minionych kilku lat

(dane z 2018 w nawiasie)

negatywne możliwe konsekwencje smogu dla zdrowia są obecnie elementem powszechnej wiedzy wśród mieszkańców Wrocławia (Tab.1)

Tab. 1. Czy uważa Pan(i), że jakość powietrza we Wrocławiu może w przyszłości mieć negatywne skutki dla zdrowia Pana(i) lub członków Pana(i) rodziny?

Czy uważa Pan(i), że jakość powietrza we Wrocławiu może w przyszłości mieć negatywne skutki dla zdrowia Pana(i) lub członków Pana(i) rodziny?	2020	2018	2017	2016
nie	4,0	4,2	1,0	3,0
raczej nie	8,7	9,3	6,0	15,2
raczej tak	38,3	37,4	30,0	31,6
tak	47,0	47,8	58,0	45,8
trudno powiedzieć	2,0	1,3	5,0	4,4
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

Również edukacja ekologiczna, doniesienia medialne i powszechna debata o źródłach smogu spowodowały, że respondenci trafnie wskazują na palenie w kotłach i piecach gospodarstw domowych jako główne źródło smogu w mieście (48 %). Jako drugą przyczynę kiepskiej jakości powietrza we Wrocławiu wskazywano „transport drogowy i samochody” (27 % — lekki wzrost wobec roku 2019), a na trzecim miejscu przemysł (11 % — lekki wzrost wobec danych z 2019). (Tab.2)

Tab. 2. Przyczyny smogu wg wskazań respondentów

Jak Pan(i) sądzi, jaka jest główna przyczyna zanieczyszczenia powietrza, smogu w Polsce?

	Wrocław 2020	Miejsce zamieszkania (dane z 2019)			
		Wrocław	Miasta pow. 50 tys. takie jak: Legnica, Wałbrzych, Jelenia Góra, Lubin, Głogów, Świdnica	Miasta poniżej 50 tys.	Wieś
		w %			
Transport drogowy, samochody	27	24	18	18	14
Przemysł	11	9	13	16	21
Elektrownie, elektrociepłownie	9	8	11	6	10
Spaliny pochodzące z kotłów i pieców gospodarstw domowych	48	55	49	58	48
Trudno powiedzieć	5	3	9	3	8

Oceny działań antysmogowych

Jak sobie radzą ze smogiem władze lokalne oraz rząd? Czy jest jakaś zmiana w ocenie polityki poprawy powietrza? Dobra informacja dla władz Wrocławia jest taka, że we wszystkich kategoriach (podejmowane działania, sposób informowania oraz branie pod uwagę opinii publicznej) nastąpiła poprawa wobec danych z minionych lat. Najwięcej pozytywnych ocen uzyskał sposób informowania — blisko 39 %, uznało, że „władze miasta informują rzetelnie mieszkańców o zagrożeniach dla ich zdrowia związanych z zanieczyszczeniem powietrza” (odmiennego zdania jest 40 % — spadek negatywnych ocen wobec 2016 roku aż o 29 %). (Tab.4)

Tab. 3. Ocena działań władz miasta w kontekście walki ze smogiem

(dane w procentach)

Czy uważa Pan(i), że władze miasta podejmują wystarczające działania w celu wyeliminowania problemu zanieczyszczenia powietrza w sezonie grzewczym?	2020	2018	2017	2016
Nie	49,3	66,0	61,0	57,0
Tak	18,7	13,0	15,0	15,0
trudno powiedzieć	32,0	21,0	24,0	28,0
Ogółem		100,0	100,0	100,0

Tab. 4. Ocena rzetelności informowania przez władze miasta zagrożeniach dla zdrowia w kontekście smogu

(dane w procentach)

Czy uważa Pan(i), że władze miasta informują rzetelnie mieszkańców o zagrożeniach dla ich zdrowia związanych z zanieczyszczeniem powietrza?	2020	2018	2017	2016
Nie	40,4	42,0	51,0	69,4
Tak	38,6	34,3	26,0	14,4
trudno powiedzieć	21,0	23,7	23,0	16,2

Podobna tendencja jest w ocenie liczenia się przez władze miasta z głosem opinii publicznej — choć nadal przeważają negatywne opinie (34,7 %), to również w tym wymiarze nastąpił spadek krytycznych ocen (o 13 % wobec 2016 roku). (Tab.5)

Tab.5. Ocena działań władz miasta w kontekście brania pod uwagę opinii publicznej

(dane w procentach)

Czy uważa Pan(i), że władze miasta biorą pod uwagę głos opinii społecznej w sprawie zanieczyszczenia powietrza?	2020	2018	2017	2016
Nie	34,7	36,2	41,0	47,6
Tak	27,4	26,1	16,0	24,4
trudno powiedzieć	37,9	47,7	43,0	28,0
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0

Być może na ten trend wpływa podjęcie współpracy władz miasta z organizacjami społecznymi i ekologicznymi zajmującymi się kwestią jakości powietrza i zmian klimatycznych.

Złą wiadomością dla władz lokalnych jest ocena, z której wynika iż nadal blisko połowa wrocławian uważa władze miasta nie podejmują wystarczających działań dla poprawy jakości powietrza (49,3%). Przeciwnego zdania jest co piąty respondent i ok.1/3 nie ma wyrobionej opinii w tej kwestii. (Tab.3) Poprawa sposobu informowania o smogu, lepsza ocena otwarcia się na głos opinii publicznej, przy jednoczesnej krytycznej oceny działań jako „niewystarczających” może świadczyć, że oczekiwania społeczne są większe niż tempo realizowanych działań. Wrocławianie chcieliby szybszej, bardziej „namacalnej” zmiany na rzecz poprawy jakości powietrza.

Tab. 6. Ocena działań rządu w kontekście poprawy jakości powietrza

(dane w procentach)

Czy uważa Pan(i), że polski rząd podejmuje wystarczające działania w celu wyeliminowania problemu zanieczyszczenia powietrza w sezonie grzewczym?	2020	2018	2017
Nie	84,00	81,0	78,0
Tak	11,0	12,0	9,0
trudno powiedzieć	5,0	7,0	13,0
Ogółem		100,0	100,0

Tab. 7. Realizacja obietnic rządu w sprawie poprawy powietrza

Czy uważa Pan(i), że polski rząd wywiązuje się ze swoich obietnic na temat poprawy polskiego powietrza?	2020	2018	2017
Nie	83,00	81,0	67,0
Tak	13,0	12,0	6,0
trudno powiedzieć	4,0	7,0	27,0
Ogółem	100,0	100,0	100,0

A jakim sposobem miałyby to zostać osiągnięte? Na pierwszym miejscu tak jak dwa lata temu króluje postulat „bardziej zdecydowanego rozwoju transportu publicznego” (80 %). Można przypuszczać, że motywem takiego wyboru nie są tylko względy ekologiczne i dbałość o jakość powietrza, ale również aspekt praktyczny związany z poprawą systemu komunikacji miejskiej. Na drugim miejscu jednak znalazł się (identycznie jak w 2018 r.) postulat „tworzenia nowych parków i obszarów zielonych w mieście” (71 % i wzrost o 9% wobec danych z 2018 r.). Ten wynik można w różny sposób interpretować: jako wyraz tęsknoty za terenami zielonymi i większą oazą spokoju i miejsc do wypoczynku w mieście, ale być może także jako zmęczenie polityką przestrzenną, która przyznaje priorytet developerom i intensywnej zabudowie wszelkich wolnych przestrzeni w krajobrazie miejskim. Na trzecim miejscu znalazła się „wymiana pieców węglowych” — ten postulat jednak miał obecnie mniej zwolenników niż w 2018 r. (spadek z 51 % do 44 %). (Tab.8)

Na marginesie tych wyników można postawić pytanie: czy w kontekście spodziewanego kryzysu ekonomicznego, gospodarczego i polityki mocnego zaciskania pasa spowodowanych globalną pandemią inwestycje związane z polityką klimatyczną i ochroną środowiska nie zostaną odsunięte na bok? Można bowiem spodziewać się, iż kryzys spowoduje, że priorytetem staną się wszelkie inwestycje związane ze wzrostem gospodarczym i tworzeniem miejsc pracy. Czy walka ze

Tab. 8. Jakie działania w pierwszej kolejności powinny podjąć władze miasta

dla zmiany sytuacji

(badani mogli wybrać więcej niż 1 odpowiedź) (dane w procentach)

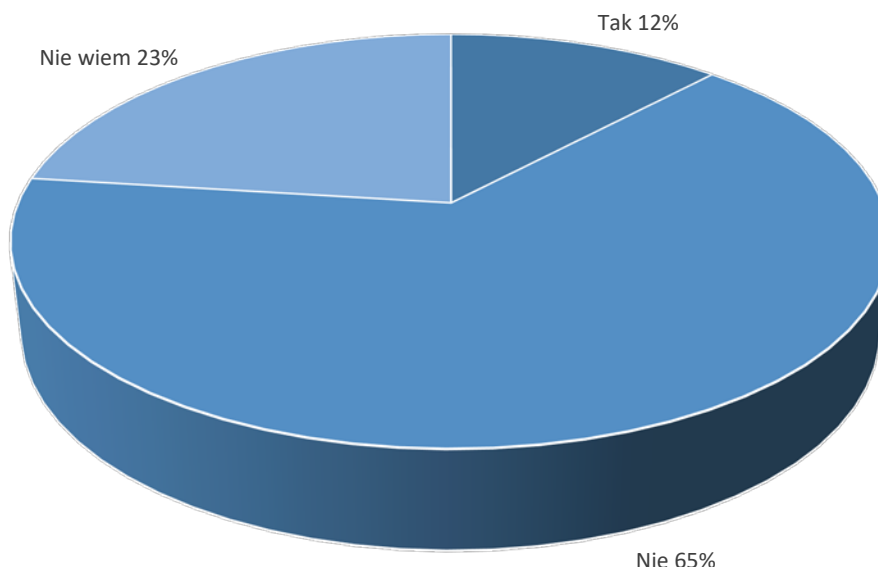
	2020	2018
Bardziej zdecydowany rozwój transportu publicznego	80	76
Tworzenie nowych parków i obszarów zielonych w mieście	71	62
Wymiana pieców węglowych na bardziej ekologiczne sposoby ogrzewania mieszkań wśród mieszkańców miasta	44	51
Finasowanie i przeprowadzenie podłączenia mieszkań do sieci ciepłowniczej	38	41
Wprowadzenie zakazu palenia węglem na obszarze miasta	17	19

smogiem i działania na rzecz powstrzymania zmian klimatycznych nie ucierpią na tym? Nie jest to tylko problem władz lokalnych, ale przede wszystkim rządów.

W naszym badaniu wrocławianie oceniają fatalnie działania rządu w aspekcie poprawy jakości powietrza. Podobnie jak w 2018 r. ponad 80 % respondentów uznało, że „polski rząd nie podejmuje wystarczających działań w celu wyeliminowania problemu zanieczyszczenia powietrza”. Podobnie oceniane są rządowe obietnice „poprawy polskiego powietrza” — zdecydowana większość nie dostrzega realizacji tych obietnic. (Tab. 6 i 7). Oczywiście należy przyznać, że działania rządu w sprawie walki ze smogiem oceniane były z pewnością przez pryzmat politycznych konfliktów z innych sfer życia publicznego. Stąd odpowiedzi respondentów z Wrocławia w sprawie ocen rządu pod kątem poprawy jakości powietrza były mocno upolitycznione i wpisane w kontekst bieżących konfliktów na arenie krajowej. Należy jednak dodać, iż kryzys post-pandemiczny raczej nie wpłynie na większe zaangażowanie rządu w sprawie smogu.

Jednak również indywidualne postawy wrocławian z pewnością nie będą sprzyjały zaangażowaniu się w sprawy poprawy jakości powietrza. Jeszcze przed wybuchem pandemii i przy stabilnej sytuacji gospodarczej aż 65 % wrocławian nie

Wyk. 3. Czy Pan(i) osobiście zgodził(a)by się na wzrost kosztów ogrzewania w swoim gospodarstwie domowym w celu ograniczenia zanieczyszczenia powietrza, smogu?

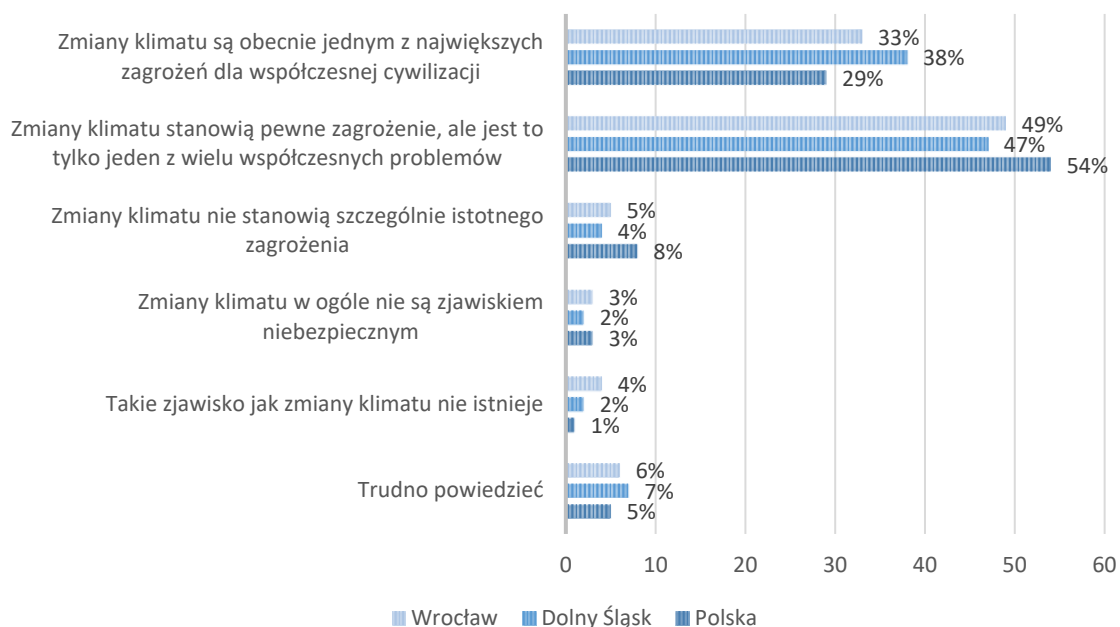
zgadzało się na „wzrost kosztów ogrzewania we własnym mieszkaniu w celu ograniczenia zanieczyszczenia powietrza”. (Wyk.3). Można spodziewać się, że w nowych okolicznościach chęć inwestowania własnych środków finansowych na rzecz zmniejszenia smogu będzie jeszcze mniejsza.

Zmiany klimatyczne i preferowane źródła energii

Opinie o zmianach klimatu prezentowane przez wrocławian wiosną 2020 nie odbiegały od opinii mieszkańców Dolnego Śląska wyrażonych w połowie 2019 r., ani też od danych ogólnokrajowych, które w listopadzie 2018 uchwycił na próbie ogólnopolskiej CBOS. Blisko połowa mieszkańców Wrocławia (49%) zgadza się z opinią, iż „zmiany klimatu stanowią pewne zagrożenie, ale jest to tylko jeden z wielu współczesnych problemów”, natomiast dla ok 1/3 wrocławian „zmiany klimatu stanowią jeden z największych zagrożeń dla współczesnej cywilizacji”. Warto podkreślić, iż dla 8 %

Wyk. 4. Opinie o zmianach klimatu

Jaka jest Pana(i) osobista opinia na temat zmian klimatu? Które z poniższych stwierdzeń najlepiej odzwierciedla Pana(i) pogląd na tę kwestię? (wyniki z Dolnego Śląska i Polski to dane z 2019 r.)

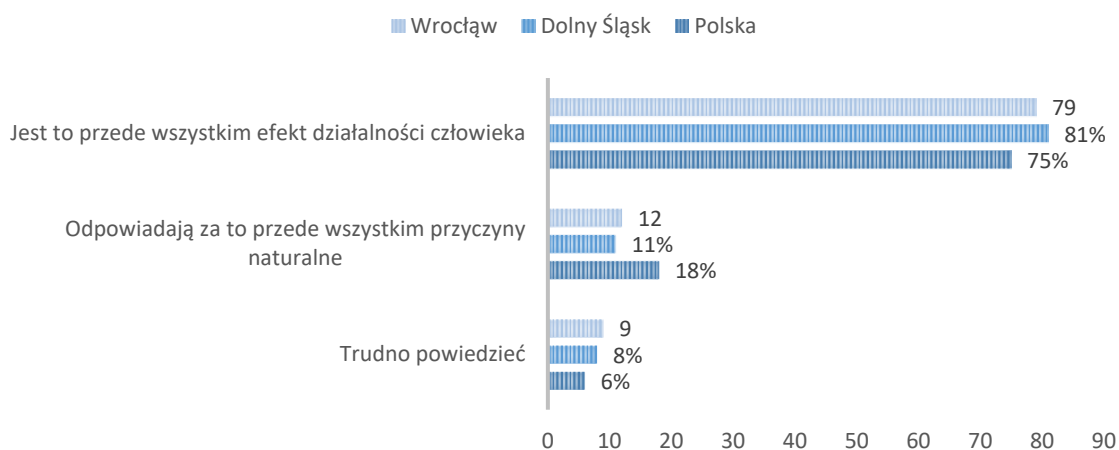

mieszkańców Wrocławia zmiany klimatu nie są niebezpieczne i nie stanowią „istotnego zagrożenia”, a 4 % w ogóle nie uznaje istnienia takiego zjawiska. (wyk. 4).

Jednocześnie spośród tych, którzy zgadzają się istnieniem zmian klimatycznych ok. 12 % traktuje te zmiany jako zjawisko o „przyczynach naturalnych”. Natomiast dla

Wyk. 5. Przyczyny zmian klimatycznych

Gdzie upatrywał(a)by Pan(i) przede wszystkim przyczyn zmian klimatu? Czy, Pana(i) zdaniem:

4/5 populacji zmiany klimatyczne są bezpośrednio związane z działalnością człowieka. (wyk.5).

A jaki model energetyczny mógłby zyskać poparcie wrocławian? Na pierwszym miejscu znajdują się wszelkie formy odnawialnych źródeł energii (wiatr, promieniowanie słoneczne, geotermia, energia wodna) — tak uznało blisko 2/3 mieszkańców miasta (69 % — lekki wzrost wobec danych z 2018 roku). Interesującym faktem jest, że na drugim miejscu jako potencjalne źródło energii stale występuje wśród wrocławian energetyka jądrowa (17 %). Podobnie było w 2018 r. Wynik ten jednak dość mocno odbiega od preferencji występujących w innych częściach Dolnego Śląska — najmniejsze poparcie zyskuje na wsi i wśród mieszkańców miast średniej wielkości (8%). Trudno jest wyjaśnić rozbieżność tych danych. Wymagałoby to osobnych badań i dodatkowych pytań — czy wiąże się to z jakimiś uwarunkowaniami historycznymi (np. różne wspomnienia katastrofy w Czarnobylu) czy raczej ma bezpośredni związek z typem edukacji.

Dolnośląska uchwała antysmogowa i Dolnośląski Alarm Smogowy

W 2018 roku tylko 23 % wrocławian słyszało cokolwiek o uchwale antysmogowej (pytanie w sondażu było wówczas trochę inaczej sformułowane). Dziś taką opinię deklaruje 61 %, a 1/3 nadal nic nie słyszało o tej uchwale. Jednak sucha informacja o istnieniu uchwały nie oznacza znajomości jej zapisów. Tak jak dwa lata temu większość wrocławian nie kojarzy szczegółów jej zapisów. W 2018 r. kojarzyła się głównie z zakazem palenia węglem (56 %) oraz z zakazem palenia paliwami stałymi (węglem i drewnem — 18 %).

W tym roku wrocławianie zostali spytani o daty wprowadzenia zakazu palenia węglem, używania pieców „kopciuchów” oraz palenia „w kominkach rekreacyjnych”.

Tab. 9. Pożądane źródła energii wg miejsca zamieszkania

Co w przyszłości powinno być głównym źródłem energii w Polsce?

	Wrocław 2020	Miejsce zamieszkania (dane z 2019)			
		Wrocław	Miasta pow. 50 tys. takie jak: Legnica, Wałbrzych, Jelenia Góra, Lubin, Głogów, Świdnica	Miasta poniżej 50 tys.	Wieś
		w %			
Węgiel	3	4	3	4	5
Gaz ziemny, ropa naftowa	5	4	4	6	6
Odnawialne Źródła Energii, takie jak: wiatr, promieniowanie słoneczne, geotermia, energia wodna	69	65	74	76	69
Energia jądrowa	17	18	8	9	8
Nie wiem, trudno powiedzieć	6	8	11	5	13

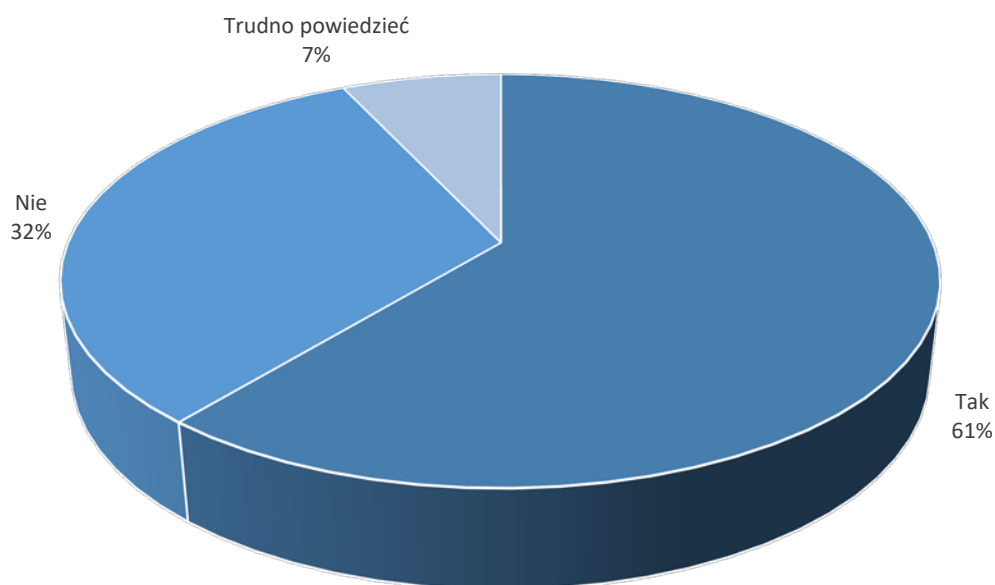
Zdecydowana większość nie знаła dat obowiązywania zakazów (od 66 do 88 %). Ci którzy wskazywali jakąkolwiek datę z trzech możliwości najchętniej wybierali termin najdalszy czyli 2032 r. (w praktyce zakazy używania „kopciuchów” obowiązują od 2024 r., a palenia paliwami stałymi od 2028 r.). (Tab.10)

Uzyskane dane wskazują na brak odpowiedniej wiedzy na poziomie powszechnej świadomości o skutkach obowiązywania uchwały antysmogowej. W praktyce może to oznaczać, że te osoby które nadal palą węglem nie myślą w tej chwili

Tab.10. Od kiedy uchwała antysmogowa wprowadza we Wrocławiu:

	2024	2028	2032	Nie wiem
Zakaz palenia węglem?	5%	9%	18%	68%
Używania pieców pozaklasowych (tzw. „kopciuchów”)?	12%	7%	15%	66%
Zakaz palenia w kominkach rekreacyjnych?	0%	3%	9%	88%

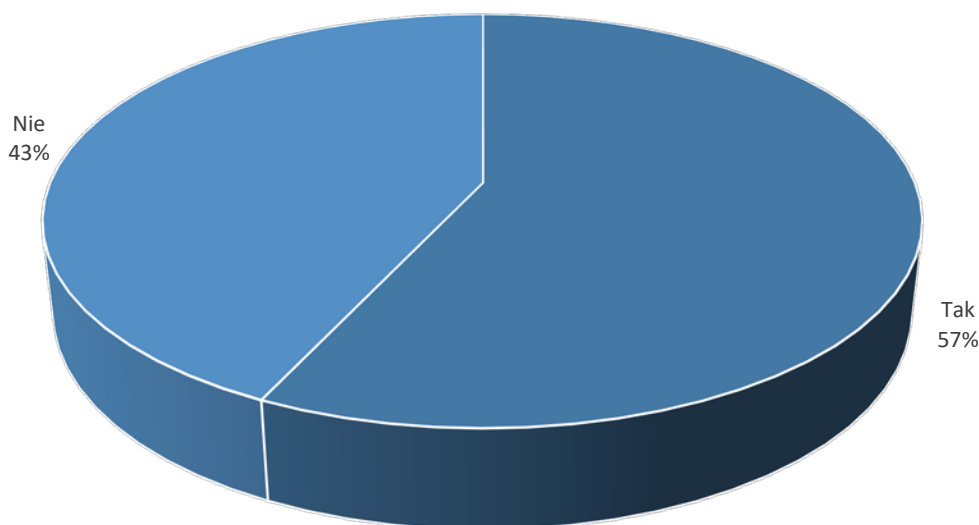
Wyk. 6. Czy słyssał(a) Pan(i) o Dolnośląskiej uchwale antysmogowej?

o wymianie źródła ogrzewania. W ten sposób obowiązujące sposoby wsparcia dla wymiany pieców przez indywidualne gospodarstwa domowe mogą nie być do końca wykorzystane, a w niedalekiej przyszłości grozi to „kumulacją” chętnych wymianą instalacji w mieszkaniach tuż przed terminami wejścia w życie zakazów. W takim wariancie z powodów technologicznych obowiązujące terminy zakazów używania węgla czy drewna mogłyby być zagrożone. Dlatego też należałoby podjąć odpowiednie działania, które rozłożony w czasie proces wymiany pieców uczynią bardziej systematyczny i zaplanowany. Konieczna jest w tym kontekście odpowiednia kampania informacyjna.

Na skutek systematycznie prowadzonych kampanii społecznych związanych z zagrożeniem smogowym zwiększyła się również liczba osób z 28% w 2016 r., 46% w 2017 r. 52% w 2018 r. do 57 % w 2020 r. kojarzących działania Dolnośląskiego Alarmu Smogowego. (wyk.7).

Wyk. 7. Czy słyisał Pan(i) o społecznej kampanii Dolnośląski Alarm Smogowy?

Konkluzje

Na podstawie uzyskanych danych można stwierdzić, że na poziomie wiedzy potocznej świadomość zagrożeń smogiem jest w 2020 r. już powszechna. Zarówno źródła zamieszczenia powietrza, jak i ryzyko dla zdrowia ludzi są informacjami znanymi nie tylko specjalistom, ekspertom czy działaczom ekologicznym, ale stały się elementem wiedzy dostępnej na poziomie świadomości potocznej.

O ile wysiłki władz miasta w celu poprawy jakości powietrza są już dostrzegane, o tyle opinia publiczna domaga się „szybszych” i bardziej namacalnych faktów zmiany poprawy sytuacji.

Pewną słabością są wciąż braki w znajomości zapisów uchwały antysmogowej i wynikających z nich obowiązków na poziomie praktyki społecznej. Tutaj warto kontynuować kampanię edukacyjną i informacyjną bezpośrednio związaną z praktycznym aspektem wymiany systemów ogrzewania w gospodarstwach domowych.

Generalnie można stwierdzić, że o ile pierwszy etap trwający kilka lat budowania wrażliwości społecznej w kontekście zagrożeń ze strony smogu i ogólnych informacji o znaczeniu zjawiska dla życia ludzi został osiągnięty, o tyle pora na budowanie strategii na kolejne lata. Jej elementem powinny stać się powiązanie polityki miejskiej z globalnymi zagrożeniami klimatycznymi (podwyższeniem temperatury, zmniejszeniem ilości opadów, wzrastającą gwałtownością zjawisk atmosferycznych) i próba wypracowania konkretnych rozwiązań na poziomie lokalnym (planowanie i zarządzanie zielenią w mieście w dłuższej perspektywie, dokończenie wymiany pieców i rozpoczęcie upowszechniania OZE w polityce energetycznej miasta, transformacja energetyczna w budynkach i w instytucjach użyteczności publicznej). Warto w tym kontekście również pomyśleć o powszechnej edukacji klimatycznej młodzieży szkolnej, przenoszeniu wzorów i rozwiązań do Wrocławia z miast Europy Zachodniej bardziej zaangażowanych w ochronę klimatu i współpracy Wrocławia z powiatami ościennymi w celu poprawy jakości powietrza w całym regionie.